

УДК 372.21+372.8+371.957

DOI:

*Наталя Сех, магістр кафедри початкової та дошкільної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Стаття присвячена аналізу педагогічних умов сенсорного розвитку дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва. Сенсорний розвиток старших дошкільників засобами образотворчого мистецтва визначено як розвиток чуттєвої сфери дитини в процесі поступового накопичення інформації про якості й властивості предметів та явищ довкілля, взаємовідношень між ними, подальшого її впорядкування і структурування під час малювання, ліплення, аплікації та конструювання, у процесі ознайомлення дітей з витворами мистецтва, ілюстраціями, фотозображеннями тощо. Визначеними педагогічними умовами сенсорного розвитку дошкільників засобами образотворчого мистецтва є відображення засвоєних дітьми якостей і властивостей предметів у мовленні дітей та позитивне емоційне ставлення.

Ключові слова: дитина дошкільник; сенсорне виховання; педагогічні умови; образотворче мистецтво; сенсорний розвиток.

Лім. 5.

*Natalya Sekh, Master Student of the Primary and Preschool Education Department
Lviv Ivan Franko National University*

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF SENSORY DEVELOPMENT OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN BY MEANS OF FINE ARTS

The article is devoted to the analysis of pedagogical conditions of sensory development of children of preschool age by means of fine arts. Sensory development of senior preschool children by means of fine arts is defined as the development of the sensory sphere of the child in the process of gradual accumulation of information about the quality and properties of objects and environmental phenomena, the relationship between them, its further regulation and structuring during drawing, modeling, applique and design, in the process of familiarizing children with works of art, illustrations, photographs, etc. Based on the definition of means of education, as specific measures or forms of educational work, types of activities of students who use in the implementation of a particular method, the means of fine art, which can be used in preschool educational institutions for the purpose of sensory development of children, refer as types of the fine work of preschoolers: drawing, modeling, applique, designing, as well as consideration of works of art, illustrations, photographs, etc. Capturing such kinds of fine art as drawing, modeling and application, children acquire the ability to create images of objects and phenomena of reality, which enables them to actively, creatively transfer the impression of life, their understanding, and their emotional attitude towards them.

The determined pedagogical conditions of sensory development of preschool children by means of fine arts are the reflection of the children's acquired qualities and properties of objects in the speech of children and positive emotional attitude.

Keywords: a preschooler; sensory education; pedagogical conditions; visual arts; sensory development.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день існує велика кількість практичного матеріалу, присвяченого проблемі сенсорного розвитку дошкільників: методичні рекомендації, посібники, окремі конспекти занять, зокрема з образотворчої діяльності, дидактичні ігри та вправи (А. Бондаренко, Л. Васильєва, Л. Венгер, Т. Доронова, В. Котирло, С. Кулачківська, С. Ладивір, З. Максимова, Л. Олійник, Е. Пілюгіна, Л. Сисоєва та інші), попри це проблема сенсорного виховання дітей дошкільного віку залишається і далі актуальною.

Педагогічні дослідження сенсорного виховання дошкільників у різноманітних видах діяльності

важливі при розробці проблем формування перцептивних дій, зв'язку перцептивного розвитку дитини з практичною діяльністю. Водночас, розвиток педагогічних досліджень з даної проблеми порушив питання про місце системи спеціально організованих дидактичних ігор і занять у здійсненні сенсорного виховання дітей дошкільного віку. На сучасному етапі важливим є пошук нових методів і форм сенсорного виховання, розроблення й запровадження нових способів застосування надбань психолого-педагогічної науки та практики у відповідності до видів діяльності дошкільнят.

Мета статті – окреслити педагогічні умови

сенсорного розвитку дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування пізнавальної активності дошкільників здійснюється в процесі навчання, де розвиваються пізнавальні психічні процеси: відчуття, сприймання, уявлення, пам'ять, увага, уява, мовлення. Здебільшого дослідження науковців спрямовані на вивчення розвитку окремих психічних процесів, дій. Так, наприклад, зорові, слухові, кінестетичні сприймання досліджували педагоги (А. Богущ, О. Леушина, Е. Щербакова), психологи (Н. Агеносова, З. Богуславська, Т. Єндовицька, Л. Котлярова, О. Неклюдова).

Дитяча образотворча діяльність базується на пізнанні довкілля, тому питання розвитку сприймання є однією з основних проблем методики навчання дітей малювання, ліплення, аплікації. Ця проблема неодноразово розглядалась у психологічних дослідженнях Р. Арнхейма, А. Бакушинського, М. Волкова, Є. Ігнат'єва, В. Кіреєнко, С. Левітіна, А. Мелік-Пашаєва, В. Мухіної, Б. Сазонт'єва, у педагогічних працях Т. Комарової, В. Котляра, Г. Лабунської, Н. Сакуліної, Є. Фльоріної та інших дослідників.

Розглядаючи пізнавальну активність як домінуючий чинник розвитку дошкільника, науковці відзначали з позиції такого підходу особливе значення ознайомлення дітей із довкіллям, його законами й особливостями (Д. Годовікова, О. Запорожець, М. Лісіна).

Виклад основного матеріалу. С. Нічкало в тлумачному словнику з мистецтвознавства кваліфікує “образотворче мистецтво” як “умовну назву видів пластичних мистецтв: живопису, скульптури, графіки, а також фотомистецтва”. Автор зазначає, що “на відміну від так званих необразотворчих видів, основою творів образотворчого мистецтва є використання і творче переосмислення явищ реальної дійсності. Залежно від специфіки засобів художнього вираження різні види образотворчого мистецтва відтворюють такі об'єктивні особливості навколишнього світу, як об'єм, колір, простір, матеріальна форма предметів, світлоповітряне середовище. Окрім фіксації образу безпосереднього чуттєвого сприймання, образотворчому мистецтву доступне відображення розвитку подій у часі, динамічності дії, розкриття психологічного змісту зображуваної ситуації, духовного світу людини” [1].

У педагогічних словниках “образотворче мистецтво” тлумачать як один з видів художнього виховання дітей засобами живопису, графіки, скульптури та прикладного мистецтва [2].

Спираючись на визначення засобів виховання, як конкретних заходів або форм виховної роботи, видів діяльності вихованців, що використовують в процесі реалізації того чи іншого метода [5], до засобів образотворчого мистецтва, що можуть бути використані в дошкільному навчальному закладі з метою сенсорного розвитку дітей, відносимо як види образотворчої діяльності дошкільників: малювання, ліплення, аплікацію, конструювання, а також розглядання витворів мистецтва, ілюстрацій, фотозображень тощо.

Вивчаючи питання естетичного виховання дошкільників, О. Фунтікова зазначає, що образотворча творчість дітей також базується на культурі сприймання. У своїх роботах діти відображають враження від навколишнього життя. Образотворча діяльність є засобом розширення й закріплення їхніх уявлень про дійсність, сприяє вихованню почуттів і формуванню понять.

Автор зазначає, що досвід дошкільника ще невеликий, тому йому важливо дати можливість попередньо поспостерігати за предметом, щоб побачити і запам'ятати головне, характерне, виразне. При малому досвіді дітей дошкільного віку О. Фунтікова рекомендує задіяти різні рецептори в процесі сприймання з метою забезпечення більшої активності дітей, підвищення їхнього інтересу й уваги до предмета, що спостерігається. Невмінням бачити пояснюється велика кількість помилок у малюнках дітей [4]. Отже, образотворча діяльність завжди пов'язана з вихованням здатності спостерігати, що лежить в основі сенсорного розвитку дитини.

Розвиток сприймання, що випереджає образотворчу діяльність, на думку дослідників, має дві мети. По-перше, це збагачення пізнавального й естетичного досвіду дитини в процесі ознайомлення з навколишньою дійсністю, по-друге, – уточнення уявлень про різні предмети [3].

У малюванні, ліпленні, аплікації дошкільники знаходять відображення цілісного зображення предмета як сукупності його просторових властивостей і кольору. Поняття “просторові властивості” містить такі поняття, як: маса, величина, форма, будова (зовнішньо виражена конструкція), до якої входить відносна величина й форма частин, відносне розташування їх у просторі.

Тож, опановуючи такі види образотворчої діяльності, як малювання, ліплення і аплікація, діти набувають можливості створювати зображення предметів та явищ дійсності, а це надає

можливості активно, творчо передавати враження від життя, своє розуміння, своє емоційне ставлення до них [5].

Створення зображень, навіть найелементарніших, передбачає наявність досить ясних уявлень про предмети та явища. Уявлення такого роду формуються насамперед через безпосереднє наочне ознайомлення дітей з предметами: маючи з ними справу в повсякденному житті, граючись з ними, розглядаючи їх. З багатьма предметами діти знайомляться також через їх зображення в іграшці та в малюнках. Щоб намалювати, виліпити предмет, спочатку треба добре з ним ознайомитися, запам'ятати його форму, величину, конструкцію, колір, розміщення частин. Форму предмета, його будову й відносну величину діти можуть передати лінією і кольором у малюнку та в аплікації, в об'ємному вигляді через ліплення.

Отже, сенсорний розвиток дітей засобами образотворчого мистецтва визначаємо як розвиток чуттєвої сфери дитини в процесі поступового накопичення дітьми інформації про якості й властивості предметів та явищ довкілля, відношень між ними, а також подальшого її впорядкування і структурування під час малювання, ліплення, аплікації та конструювання, ознайомлення з витворами мистецтва, ілюстраціями, фотозображеннями тощо.

Процеси сприймання та відтворення в дітей дошкільного віку звичайно не збігаються за часом. Діти відтворюють у малюнку, ліпленні, аплікації те, що раніше сприйняли, з чим вони вже знайомі. Здебільшого діти створюють малюнки та інші види роботи за уявленням або з пам'яті. Ці види діяльності потребують розвитку зорової і зорово-моторної пам'яті, утворення виразних зорових уявлень. Наявність такого роду уявлень живить роботу уяви. Багато про що діти дізнаються з розповідей, з художньої літератури й повинні виразно уявити собі те, про що дізнаються через слово, через образи літератури. Діти нерідко й самі вигадують теми й сюжети для малюнків, ліплення, використовують запас наявних у них уявлень. У процесі самої діяльності при зображенні уточнюються уявлення дітей про властивості та якості предметів. У цьому беруть участь зір, дотик, рухи рук.

Діти мають справу з різноманітними матеріалами: фарбами, глиною, папером і т. д. Вони знайомляться з різними властивостями матеріалів: в'язкістю та пластичністю глини, пружністю паперу.

Під керівництвом вихователя діти поступово набувають здатності аналізувати предмет, розчленовано сприймати кожен його частину,

порівнювати предмети та їхні частини за величиною, формою, кольором і в той же час сприймати предмет у цілому. Синтетичне сприймання можливе лише на певному рівні розвитку здатності аналізу. Остання розвивається від більш загального й грубого розрізнення до більш тонкого й диференційованого.

Образотворча діяльність, яка містить "читання" (сприймання й розуміння) зображень і побудову зображень, є одним із найважливіших засобів розвитку системи просторових уявлень, що все більш опосередковують процес сприймання простору.

Б. Ананьєв щодо цього зазначає: "Крім свого безпосереднього значення як одного з основних засобів естетичного виховання, образотворча діяльність має і більш загальне значення для розвитку пізнавальної діяльності дитини. Читання й побудова зображень є способами освоєння оточуючого світу, відображення предметної дійсності й простору особливо. Поступово, оволодіваючи прийомами читання і побудови малюнка, дитина опановує пропорції, форми, величини, перспективні проекції, привчається довільно будувати відому систему координат зображуваного простору та розміщувати на умовному просторі аркуша ті або ті зображувані предмети в певних просторових взаємозв'язках" [2].

Дуже важливе значення для ознайомлення з довкіллям і розумового розвитку має також правильне називання дітьми форм, кольорів, ліній, положення в просторі і т. д. Пізнання предметів та їхніх властивостей, що здійснюється дійовим шляхом, закріплюється у свідомості. Якості тієї чи іншої форми, величина, колір стають не тільки властивими окремим, певним предметам, а й узагальнюються в розумінні дітей як властиві великій кількості будь-яких предметів. Діти впізнають і назвуть червоний колір, круглу форму, пряму лінію в будь-якому предметі. Те, що ці знання про предмети та їхні якості діти набувають наочно, відповідає особливостям їхнього мислення – конкретності.

Г. Тарасенко зазначає, що, правильно організований сенсорний досвід дитини веде до первинних узагальнень, і це узагальнення повинно яскраво виражатись у мовленні; також, оскільки у старшому дошкільному віці вміння дітей орієнтуватись лише в основних мірах є недостатнім, потрібно розширювати елементарне коло знань мір за допомогою ознайомлення з більш тонкими їх розрізненнями за тією чи іншою ознакою; по-третє, ознайомлення з ознаками повинно відбуватись у тісному зв'язку з

визначаючим словом дорослого, а потім із мовленням самих дітей для більш правильного й точного визначення властивостей і якостей предметів [5].

Так, спираючись на практику використання дидактичних ігор, Г. Тарасенко спостерігав значне вдосконалення сенсорних орієнтувань у дітей, зростання не тільки точності розрізнення, називання форм, кольорів, а і збільшення обсягу сенсорної пам'яті дітей, підвищення швидкості дитячих реакцій. Також автор визначив функції, які покликані виконувати ці ігри. Насамперед, вони повинні допомагати завершенню процесу відокремлення власного сенсорного досвіду дитини щодо сприймання нею якостей предметів від суспільно прийнятих мір, якими здійснюється вимірювання всіх якостей. Також дидактичні ігри повинні бути спрямовані на ознайомлення з мірами як узагальненими знаннями та розширювати практику життєвого використання знань мір. Нарешті, дидактичні ігри можуть допомогти визначити стан сенсорного розвитку, констатувати, чим дитина володіє на даний момент, з метою ефективної організації її сенсорного виховання [5]. З огляду на це, вважаємо ефективною інтеракцію ігрової й образотворчої діяльності дітей у процесі засвоєння сенсорних еталонів.

Емоційно сприймаючи кольори та надаючи перевагу тому або іншому кольору, дитина часто використовує улюблений колір не для передавання реального кольору предмета, а для прикрашення зображуваного. Саме з декоративною метою, як зазначають учені (Н. Сакуліна, О. Фунтікова), діти розфарбовують зображені предмети кольоровими смугами або візерунками, що зовсім їм не властиві.

Отже, розвиток образотворчої діяльності в напрямі використання кольору з метою зображення конкретних реальних предметів довкілля вимагає від дітей насамперед розвитку сприймання та мислення, уміння не тільки дивитися, але і бачити ознаки предметів у довкіллі.

У процесі здійснення образотворчої діяльності з метою сенсорного розвитку дитини важливу роль відіграє слово, оскільки словесне позначення допомагає дошкільнику виокремлювати в предметах їхні ознаки, а також сприяє формуванню чітких уявлень про предмети та явища довкілля. У дослідженні процесу розрізнення предметів дітьми дошкільного віку, яке провела Н. Цеванюк, доводиться, що встановлення ознак відмінності і ознак схожості в пред'явлених дитині предметах завжди

пов'язане із вмінням дитини позначити ці ознаки словом. Як зазначає автор, у тих випадках, коли дитина не могла розповісти про ознаки відмінності й схожості, вона зазвичай не помічала і самих цих ознак.

За словами Б. Ананьєва, зі збільшенням словарного запасу та оволодінням граматичною будовою рідної мови дитина вчиться тонко розрізнявати близькі за своєї природою та інтенсивністю зовнішні подразники. Вчений зазначає, якщо форма не позначена словом, вона злита з предметом і не виокремлюється навіть дітьми шкільного віку. У цьому випадку суттєвим стає будь-яка випадкова ознака, на яку й орієнтується дитина при сприйманні предметів.

Як показали експериментальні дані А. Митькіної, тоді, коли образотворчі можливості дитини ще дуже обмежені, слово для неї є найбільш зручним способом вираження своїх знань про оточуючі предмети. Одна з найважливіших функцій слова полягає в тому, що воно допомагає дитині в усвідомленні всіх боків засвоєваної образотворчої діяльності та її результатів. Надзвичайно важливим є також ставлення самої дитини до образотворчої діяльності. Як було зазначено вище, будь-яка діяльність людини спрямована на задоволення її потреб, а успішність її протікання залежить від мотивів, цілей діяльності та засобів її здійснення. Тому важливим, на наш погляд, є створення позитивних емоційних стимулів при виконанні завдань з сенсорного виховання на заняттях з образотворчої діяльності [3].

Висновок. Отже, серед визначених педагогічних умов сенсорного розвитку старших дошкільників засобами образотворчого мистецтва, важливим є відображення різноманіття засвоєних дітьми якостей і властивостей предметів у мовленні дітей.

Надзвичайно важливим є також ставлення самої дитини до образотворчої діяльності. Як було зазначено вище, будь-яка діяльність людини спрямована на задоволення її потреб, а успішність її протікання залежить від мотивів, цілей діяльності та засобів її здійснення. Тому важливим, на наш погляд, є створення позитивних емоційних стимулів при виконанні завдань з сенсорного розвитку на заняттях з образотворчої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ничкало С. А. Мистецтвознавство: Короткий тлумачний словник. – К.: Либідь, 1999. – 208 с.
2. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів / Заред. В. Шапаря. – Харків.: Прапор, 2009. – 672 с.

ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ УКРАЇНИ І КИТАЮ У ВОКАЛЬНО-АНСАМБЛЕВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / Т. І. Поніманська. – К.: “Академ-видав”, 2006. – 456 с.

4. Фунтікова О. О. Дитина й розумова діяльність: до питання про навчання / Фунтікова О. О. // Дошкільна освіта. – 2004. – № 4 (6). – С. 33–37.

5. Тарасенко Г. С. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: Навчально-методичний посібник / Г. С. Тарасенко. – К.: Вид-во “Ліра-К”, 2010. – 320 с

[Psychological explanatory dictionary of the most modern terms]. Kharkiv: Prapor, 672 p. [in Ukrainian].

3. Ponimanska, T. I. (2006). *Doshkilna pedahohika* [Preschool Pedagogy]. *Tutor manual for students of the Higher Educational Establishments*. Kyiv: “Akademvydav”, 456 p. [in Ukrainian].

4. Funtikova, O. O. (2004). *Dytyna u rozumova diialnist: do pytannia pro navchannia* [Child and mental activity: the question of studying]. *Pre-school education*, no. 4 (6), pp.33–37. [in Ukrainian].

5. Tarasenko, H. S. (2010). *Orhanizatsiia dytiachoi i hrovoy diialnosti v konteksti nastupnosti doshkilnoi ta pochatkovoї osvity* [An organization of the children’s gaming activities in the context of continuity of pre-school and primary education]. *An educational and methodical manual*. Kyiv: Vyd-vo “Lira-K”, 320 p. [in Ukrainian].

REFERENCES

1. Nychkalo, S. A. (1999). *Mystetstvoznavstvo: Korotkyi tlumachnyi slovnyk* [Art Studies: A Short Explanatory Dictionary]. Kyiv: Lybid, 208 p. [in Ukrainian].

2. Shaparia, V. (Ed.). (2009). *Psykhologichnyi tlumachnyi slovnyk naisuchasnishykh terminiv*

Стаття надійшла до редакції 06.07.2018

УДК 378.064.3(477+510):784.96

DOI:

Чень Цзяньїн, аспірант

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, м. Київ

ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ УКРАЇНИ І КИТАЮ У ВОКАЛЬНО-АНСАМБЛЕВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті актуалізовано потребу у формуванні комунікативних умінь студентів України і Китаю в контексті інтеграційних полікультурних процесів. Розроблено і представлено педагогічні принципи, що стали основою організаційно-методичної моделі формування комунікативних умінь студентів, а саме: адресності та полісемії інформації; узгодженості дій в контакт; міжетнічної толерантності (представлено характеристику міжетнічної толерантності); партнерської взаємодії. Опора на представлені принципи сприяє об’єднанню виконавців ансамблю в єдиний злагоджено функціонуючий організм з опорою на співдія, забезпечуючи високе художнє виконання вокальних творів.

Ключові слова: комунікативні уміння; вокально-ансамблева діяльність; педагогічні принципи; адресність та полісемія інформації; контакт; співдія; міжетнічна толерантність; партнерський підхід.

Лит. 9.

Chen Tsyanying, Postgraduate Student,

National Mukhaylo Drahomanov Pedagogical University, Kyiv

PEDAGOGICAL PRINCIPLES OF THE FORMATION OF THE UKRAINIAN AND CHINESE STUDENTS’ COMMUNICATIVE SKILLS OF VOCAL ENSEMBLE ACTIVITIES

The article actualizes the need of the formation of communicative skills of students of Ukraine and China in the context of integrational multicultural processes. The pedagogical principles that became the basis of the organizational and methodical model of formation of the students’ communicative skills are presented. The principle of targeting and polysemy information involves the understanding of the content and purpose of information, taking into account the specifics of the addressee – “other” in the communicative process. Coherence of action in contact is a principle that has a subject-based approach and involves the person’s personal inclusion of the subject in the communication process and co-operation in the performing activities. The principle of interethnic tolerance is realized through the conscious position of the participants of the vocal ensemble on their own tolerant behavior; characteristics of interethnic tolerance are presented. The principle of partnership interaction involves the responsibility and equal rights of each participant in all types of joint activities. Reliance on the presented principles promotes the unification of the ensemble’s performers into a single coherently functioning organism, providing highly artistic performance of vocal works.

Keywords: communicative skills; the vocal-ensemble activity; pedagogical principles; polysemy information; a contact; co-action; interethnic tolerance; partnership approach.

Постановка проблеми. Інтеграція України в європейській освітній простір відбувається в складних умовах становлення нової системи освіти, що передбачає підготовку кваліфікованого конкурентоспроможного фахівця, здатного не